

ОЦІНКА ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРИМІСЬКИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ М. ОДЕСИ

Левіна М.О. асистент кафедри менеджменту і маркетингу Одеського державного аграрного університету, тел. +380636170785, e-mail: odaui.management@rambler.ru

В статті представлено сучасні методичні підходи щодо оцінки конкурентоспроможності підприємств. Запропоновано удосконалення методики оцінки конкурентоспроможності згідно теорії ефективної конкуренції для сільськогосподарських підприємств. Оцінено фактичний рівень конкурентоспроможності приміських агроформувань м. Одеси з метою визначення ключових факторів їх успіху. Розроблено прогноз подальшого розвитку рівня конкурентоспроможності за рахунок росту ефективності виробничої діяльності, фінансового стану та рівня ділової активності агроформувань приміської зони м. Одеси.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємств, ефективність виробничої діяльності, ділова активність, фінансовий стан, приміські агроформування.

1.Вступ. В умовах ринкової економіки виявити і проаналізувати результати діяльності всіх конкурентів, що діють на ринку сільськогосподарської продукції приміської зони складно. Ринок насичений продукцією не тільки вітчизняних товаровиробників, але й сусідніх країн, а також крупних іноземних експортерів. Проте виявити рівень конкурентних позицій підприємств в межах однієї територіальної зони, що працюють в одному мікросередовищі під опосередкованим впливом одного макросередовища, реально.

Об'єктивна оцінка конкурентоспроможності підприємств вимагає від вчених надійного наукового забезпечення. В сучасний період існує багато методів оцінки рівня конкурентоспроможності підприємств. Такі вітчизняні науковці, як Немцов В.Д., Довгань Л.С., Малік М.Й. та Нужна О.А., пропонують оцінку конкурентоспроможності на основі теорії ефективної конкуренції. Метод ґрунтується на твердженні, що висока конкурентоспроможність залежить в першу чергу від найкращої організації трудового процесу всіх служб та підрозділів та передбачає розрахунок комплексу інтегральних показників [5, с.221-240; 4, с. 67-68]. Кардаш В.Я. пропонує оцінку, що ґрунтується на характеристиках якості (конкурентоспроможності) виробленого товару і передбачає виявлення його переваг в певному наборі технічних та економічних параметрів в порівнянні з ідентичним або товаром аналогом іншого підприємства [3, с.51]. Фатхурдинов Р.А., засновуючись на методиці американського науковця М. Портера, обґрунтовує теорію конкурентних переваг, що представляє оцінку рівня зовнішніх та внутрішніх переваг

підприємства щодо його конкурентів [8]. Терещенко О.О., Немцов В.Д., Довгань Л.С. пропонують використання сучасного методу бенчмаркінгу, який представляє собою «мистецтво виявлення того, що інші роблять краще, та вивчення, удосконалення і застосування методів роботи інших організацій» [7, 5 с. 225-226].

Сідун В.А. Пономарьова Ю.В в своїх дослідженнях пропонують використовувати низку методів: метод різниць, що представляє собою виявлення переваг і недоліків господарства за окремими порівнюваними показниками (об'єктами оцінки); метод рангів, що виявляє загальні положення, сильні та слабкі сторони господарства в порівнянні з конкурентами; метод балів, що використовується для оцінки комплексної позиції господарства у кількісних одиницях за наявності кількох конкурентів; метод «еталону», що представляє графічне відображення зон конкурентних переваг та недоліків господарств [6, с.416]. Ігольников Г. пропонує рейтинговий метод, який застосовується для дослідження сильних та слабких сторін господарств в порівнянні з його конкурентами на ринку [1, с. 108]. Ігольникова Е. на основі розробок професора Гарвардського університету К. Ендрю, пропонує для оцінки конкурентоспроможності підприємств використовувати комплексний SWOT- аналіз діяльності, тобто дослідження сильних, слабких сторін підприємства, можливостей та загроз, що діють на нього з зовнішнього середовища [2].

В наш час вже сформульовано загальні теоретичні основи конкурентоспроможності, але питання оцінки конкурентоспроможності підприємств аграрної сфери, потребують докладнішого обґрунтування.

Метою дослідження є формування результативної системи оцінювання конкурентоспроможності аграрних підприємств приміської зони. Досягнення мети передбачає вирішення наступних завдань: здійснити аналіз існуючих методів оцінки конкурентоспроможності підприємств з урахуванням специфіки аграрної сфери; розрахувати фактичний рівень конкурентоспроможності приміських сільськогосподарських підприємств та розробити прогноз подальшого їх розвитку.

Теоретичною і методологічною основою дослідження є сучасна теорія ринкової економіки. Дослідження базується на методі теоретичного узагальнення при обґрунтуванні існуючої методологічної бази оцінки конкурентоспроможності, системно-структурному підході при дослідженні основних параметрів ведення господарської діяльності підприємств; методі аналізу - при обґрунтуванні отриманих результатів. Застосовано метод кореляційно-регресійного аналізу – при дослідженні залежності конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств від внутрішніх факторів та метод оцінки конкурентоспроможності згідно теорії ефективної конкуренції.

2. Виклад основного матеріалу. Аналіз конкурентоспроможності підприємств представляє собою комплекс дій для виявлення місця власного господарства на ринку та оцінку конкурентоспроможності товаровиробників ідентичної або схожої по своїм споживчим властивостям продукції і виступає важливим компонентом маркетингової діяльності.

Для сільськогосподарських підприємств України найбільш раціональним у використанні є метод оцінки конкурентоспроможності згідно теорії ефективної конкуренції, запропонований вітчизняними вченими М.Й. Маліком та О.А. Нужною [4, с.67-68]. Він надає можливість чітко виявити власні позиції за основними параметрами ведення власної діяльності по відношенню до конкурентів, визначити власні сильні та слабкі сторони. Разом з тим, враховуючи, що праця в аграрному секторі має сезонний характер, велика кількість працівників виконують тимчасову роботу. За таких обставин з методики бажано вилучити показник продуктивності праці, бо він спотворює об'єктивну дійсність стосовно інших показників цієї методики для агровиробництва. Такі зміни дадуть можливість чіткіше уявляти виробникам аграрної сфери власне місце на ринку та перспективи розвитку обраного виду діяльності

Для кожної групи показників встановлені показники вагомості критеріїв. Об'єднує їх загальний критерій оцінювання – тобто показник конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Перша група показників представляє сферу виробничої діяльності кожного господарства та рівень її ефективності (ЕВД). Згідно методики до цієї групи належать такі показники, як економічність витрат, понесених на виробництво (відносний показник операційних витрат на 1 грн. вартості реалізованої продукції, співвідношення адміністративних витрат і собівартості реалізованої продукції, співвідношення витрат на збут і собівартості реалізованої продукції), показник фондівдачі, рівні рентабельності операційної діяльності, активів, реалізованої продукції.

$$\text{ЕВД} = 0,15 \cdot \text{ОВреал} + 0,1 \cdot \text{АС} + 0,1 \cdot \text{ЗС} + 0,15 \cdot \Phi + 0,15 \cdot \text{Ропер} + 0,15 \cdot \text{Ракт} + 0,15 \cdot \text{Преал} \quad (1)$$

де: ОВ реал - відносний показник витрат виробництва на одиницю продукції; АС - співвідношення адміністративних витрат і собівартості реалізованої продукції; ЗС - співвідношення витрат на збут і собівартості реалізованої продукції; Φ - фондівдача; Р опер - рентабельність операційної діяльності; Р акт - рентабельність активів; Р реал - рентабельність реалізації.

До другої групи належать показники, що характеризують фінансовий стан агропідприємства (ФС), це ряд коефіцієнтів, що характеризують ліквідність активів

підприємства (загальну та миттєву), стійкість, незалежність, автономність, маневреність власних коштів та фінансовий ліверідж.

$$\Phi C = 0,12 \cdot K_{зл} + 0,13 \cdot K_{мл} + 0,2 \cdot K_{фс} + 0,1 \cdot K_{нз} + 0,2 \cdot K_{Мвк} + 0,12 \cdot K_{а} + 0,13 \cdot K_{фл} \quad (2)$$

де: $K_{зл}$ — коефіцієнт загальної ліквідності; $K_{мл}$ - коефіцієнт миттєвої ліквідності; $K_{фс}$ - коефіцієнт фінансової стійкості; $K_{нз}$ - коефіцієнт незалежності; $K_{Мвк}$ - коефіцієнт маневреності власних коштів; $K_{а}$ - коефіцієнт автономії; $K_{фл}$ - коефіцієнт фінансового лівериджу.

Третю групу складають показники, що характеризують ділову активність (ДА) господарства. До них належать показники оборотності (коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, коефіцієнт оборотності активів, коефіцієнт оборотності оборотних активів, коефіцієнт оборотності власного капіталу) безпосередньо коефіцієнт ділової активності та індекс росту ділової активності.

$$ДА = 0,15 \cdot КО_{кз} + 0,15 \cdot КО_{а} + 0,15 \cdot КО_{оа} + 0,15 \cdot КО_{вк} + 0,2 \cdot K_{да} + 0,2 \cdot IP_{да} \quad (3)$$

де: $КО_{кз}$ - коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості; $КО_{а}$ - коефіцієнт оборотності активів; $КО_{оа}$ - коефіцієнт оборотності оборотних активів; $КО_{вк}$ - коефіцієнт оборотності власного капіталу; $K_{да}$ - коефіцієнт ділової активності; $IP_{да}$ - індекс росту ділової активності.

Об'єднує всі критерії показник конкурентоспроможності агроформування (КП):

$$КП = 0,35 \cdot ЕВД + 0,3 \cdot \Phi C + 0,35 \cdot ДА \quad (4)$$

де: $ЕВД$ - значення критерію ефективності виробничої діяльності підприємства; ΦC - значення критерію фінансового стану агропідприємства; $ДА$ - значення критерію ділової активності агропідприємства.

Використовуючи дані про результати господарської діяльності 41 приміського господарства м. Одеси в середньому за 2007-2011рр, проведено розрахунок рівня їх конкурентоспроможності. Результати проведеного групування підприємств приміської зони представлено у табл. 1.

Таблиця 1. Визначення середніх значень показника конкурентоспроможності в групах приміських сільськогосподарських підприємств м. Одеси (в середньому за 2007-2011рр.)

Показники	Групи підприємств за рівнем конкурентоспроможності			В середньому по приміській зоні
	до 0,7 1 група	від 0,7 до 1,4 2 група	понад 1,4 3 групи	
Кількість підприємств у групі	14	16	11	x
Ефективність виробничої діяльності	0,35	0,45	0,46	0,40
Фінансова стійкість	0,48	0,58	2,04	0,54
Ділова активність	0,54	1,11	3,34	0,74
Рівень конкурентоспроможності	0,46	0,72	1,94	0,56

*Джерело: розраховано автором самостійно на основі фінансової звітності підприємств.

В середньому за 5 років значення показника конкурентоспроможності фактично склалось у межах від 0,26 до 7,21, за такими результатами сукупність можна поділити на 3 групи з рівнем конкурентоспроможності до 0,7 (14 підприємств), від 0,7 до 1,4 (16 підприємств), та понад 1,4 (11 підприємств). Згідно отриманих результатів, показники ефективності управління виробничою діяльністю мають прямий вплив на рівень конкурентоспроможності, так третя група підприємств з найвищим рівнем випереджає за ефективністю ведення діяльності першу групу на 0,11, а другу групу – на 0,01. При цьому середній рівень показника по приміській зоні складає 0,40, що на 0,05 більше за значення першої групи та на 0,06 менше за третьої групи.

Фінансова стійкість має аналогічну тенденцію, середній рівень фінансової стійкості третьої групи складає 2,04, що на 1,56 більше ніж показник першої групи, та на 1,46 ніж другої групи. Середнє значення цього показника по зоні складає 0,54.

Щодо ділової активності, то середній рівень цього показника – 0,74, що більше за значення першої групи на 0,2 та менше на 2,6 за відповідне значення показника третьої групи. В результаті прямого впливу визначених показників на рівень конкурентоспроможності, цифрове значення показника третьої групи є найбільшим і складає 1,94, що на 1,22 більше за другу групу та на 1,48 за першу. При цьому середнє значення коефіцієнта конкурентоспроможності по приміській зоні становить 0,56.

Отже рівень конкурентоспроможності, а отже ефективне існування господарств на ринках приміської зони має високу залежність як від ефективності ведення власної діяльності так і від рівня фінансової стійкості та ділової активності. При цьому для оцінювання власного місця на ринку важливим є не тільки ситуація, що вже існує на ринку а й тенденції, що можуть скластись, якщо підприємства будуть притримуватись вже існуючих позицій та цілей власного існування.

В контексті цього здійснимо прогнозування ситуації, що може скластись для підприємств цих груп в подальші 3 роки (2012р., 2013р., 2014р.) на основі кореляційно-регресійного аналізу з побудовою лінійної моделі залежності результативних ознак від факторних. В таблиці 2 представлені зміни, що прогнозуються в ефективності ведення діяльності кожної групи.

Таблиця 2. Прогноз розвитку ефективності ведення діяльності груп підприємств приміської зони м. Одеси

Групування за рівнем конкурентоспроможності	В середньому за 2007-2011рр.	Прогноз			2014 до середнього значення, +/-
		2012р.	2013р.	2014р.	
1 група до 0,7	0,35	0,34	0,34	0,34	-0,01
2 група від 0,7 до 1,4	0,49	0,58	0,61	0,63	0,14
3 група понад 1,4	0,48	0,59	0,62	0,64	0,16
В середньому	0,40	0,43	0,44	0,45	0,05

*Джерело: розраховано автором самостійно на основі фінансової звітності підприємств.

Аналізуючи результати, слід зазначити, що в перспективі очікується зростання ефективності ведення діяльності третьої групи підприємств, що в середньому мають рівень конкурентоспроможності більше за 1,4, на 0,16 при цьому очікується зростання цього показника і для другої групи, підприємства якої мають рівень конкурентоспроможності від 0,7 до 1,4 на 0,14. В першій групі, де рівень конкурентоспроможності підприємств менше за 0,7, очікуються зменшення показника ефективності ведення діяльності на 0,01. В середньому по приміській зоні в перспективі показник ефективності виробничої діяльності зросте на 0,05.

В таблиці 3 представлено зміни, що прогнозуються в фінансовій стійкості досліджуваних груп підприємств.

Таблиця 3. Прогноз розвитку фінансової стійкості груп підприємств приміської зони м. Одеси

Групування за рівнем конкурентоспроможності	В середньому за 2007-2011рр.	Прогноз			2014 до середнього значення, +/-
		2012р.	2013р.	2014р.	
1 група до 0,7	0,49	0,44	0,44	0,43	-0,06
2 група від 0,7 до 1,4	0,62	0,71	0,73	0,76	0,14
3 група понад 1,4	2,20	2,80	2,95	3,08	0,88
В середньому	0,54	0,50	0,50	0,50	-0,04

*Джерело: розраховано автором самостійно на основі фінансової звітності підприємств.

Як свідчать проведені дослідження, очікується, аналогічно попередніх результатів, зростання фінансової стійкості третьої групи на 0,88 та другої групи підприємств на 0,14, поряд з тим фінансова стійкість першої групи може зазнати зменшень. В середньому по зоні існує ймовірність зменшення загальної фінансової стійкості господарств на 0,04.

В таблиці 4 представлено тенденції, щодо рівня ділової активності агроформувань приміської зони.

Таблиця 4. Прогноз ділової активності груп підприємств приміської зони м. Одеси

Групування за рівнем конкурентоспроможності	В середньому за 2007-2011рр.	Прогноз			2014 до середнього значення, +/-
		2012р.	2013р.	2014р.	
1 група до 0,7	0,54	0,53	0,53	0,54	0
2 група від 0,7 до 1,4	1,14	1,20	1,21	1,23	0,09
3 група понад 1,4	3,20	5,01	5,71	6,46	3,26
В середньому	0,74	0,74	0,74	0,74	0,01

*Джерело: розраховано автором самостійно на основі фінансової звітності підприємств.

За даними досліджень, прогнозується зростання ділової активності третьої групи з середньою конкурентоспроможністю понад 1,4 на 3,26 позиції, при цьому в другій групі на 0,09. значення показника першої групи в динаміці не зміниться. В середньому по приміській зоні очікується загальне зростання показника ділової активності на 0,01.

Результати змін в показниках ефективності виробничої діяльності, фінансового стану та ділової активності господарств приміської зони загалом відображають рівень конкурентоспроможності господарств зони (табл. 5).

Таблиця 5. Прогноз рівня конкурентоспроможності груп підприємств приміської зони

Групування за рівнем конкурентоспроможності	В середньому за 2007-2011рр.	Прогноз			2014 до середнього значення, +/-
		2012р.	2013р.	2014р.	
1 група до 0,7	0,46	0,44	0,44	0,44	-0,02
2 група від 0,7 до 1,4	0,75	0,83	0,86	0,88	0,13
3 група понад 1,4	1,95	2,80	3,10	3,41	1,46
В середньому	0,56	0,56	0,56	0,56	-

*Джерело: розраховано автором самостійно на основі фінансової звітності підприємств.

За даними досліджень, рівень конкурентоспроможності третьої групи підприємств з позиції 1,95 в середньому за 2007-2011рр. досягне у 2014р рівня 3,41, що на 1,46 більше. При цьому рівень конкурентоспроможності другої групи зросте на 0,13 позиції, а першої дещо зменшиться – на 0,02. Середній рівень конкурентоспроможності підприємств приміської зони планується залишити сталим.

Слід зазначити, що рівень конкурентоспроможності другої та третьої групи мають тенденції до зростання, але в першій групі очікується надання переваги сталому результату, з перспективою до зростання. Досліджувані тенденції представлені на рис. 1.

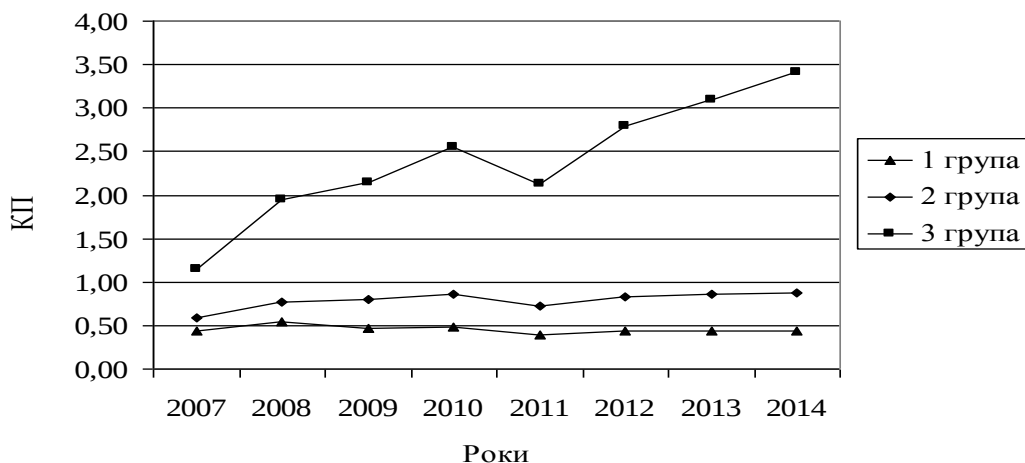

Рис. 1 Прогноз рівня конкурентоспроможності груп підприємств приміської зони м. Одеси

3. Висновки. Проведені дослідження надають можливість порівняти існуючі параметри функціонування та ефективність діяльності основних конкурентів однієї стратегічної групи, а також визначити ключові фактори успіху власної діяльності порівняно з конкурентами, знайти їх слабкі та сильні сторони. Це слугує підставою для розробки варіантів покращення власної діяльності, посилення власних конкурентних переваг та зниження дії негативних факторів.

4. Перелік використаних джерел.

1. Игольников Г. Что понимать под конкурентоспособностью, инвестиционной привлекательностью и экономичностью производства/ Г. Игольников / Рос. экон. журн. - 1995. - № 11. - с. 107-110
2. Игольникова Е. История SWOT-анализа [Електронний ресурс]/ Е. Игольникова – Режим доступу : URL : <http://www.marketing-ua.com/>
3. Кардаш В.Я. Маркетингова товарна політика: Навч. посіб./ В.Я. Кардаш –К.: КНЕУ, 1997. -156с.
4. Малік М. Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: [монографія] / М. Й. Малік, О. А. Нужна. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 270 с.
5. Нємцов В.Д. Стратегічний менеджмент / В.Д. Нємцов, Л.С.Довгань. –К.: Екс об, 2002. - 560 с.
6. Сідун В.А. Економіка підприємств / В.А. Сідун, Ю.В. Пономарьова. –К.: ЦНЛ, 2003. -436с.
7. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / О.О. Терещенко. –К.: КНЕУ, 2003. -554с. Режим доступу : URL : buklib.net
8. Фатхутдинов Р.А. Стратегический менеджмент: Учеб. Пособие./ Р.А. Фатхутдинов. –М., 1997 -312с.

5. Levina M. EVALUATION AND PREDICTION OF COMPETITIVENESS SUBURBAN AGRICULTURAL ENTERPRISES OF ODESSA

The modern methodological approaches to assess the competitiveness of enterprises are presented in the article. An improvement of the methodologies for evaluating the competitiveness according to the theory of effective competition for agricultural enterprises are proposed. The actual level of competitiveness suburban agroformations of Odessa are estimated, to identify the key factors of their success. A forecast of the further development of competitiveness due to the increase of efficiency of production activities, financial condition and the level of business activity agroformations suburbs of Odessa are developed.

Keywords: *competitiveness of enterprises, efficiency of production activities, business activity, financial condition, suburban agroformations.*